

ZUID-AFRIKAHUIS

Zuid-
Afrikahuis

Jaarverslag

2016

ZUID-AFRIKAHUIS

Jaarverslag 2016

VOORWOORD

Pagina 6

STICHTING ZUID-AFRIKAHUIS NEDERLAND

Pagina 7

STICHTING STUDIEFONDS VOOR ZUID-AFRIKAANSE STUDENTEN

Pagina 13

BIBLIOTHEEK ZUID-AFRIKAHUIS

Pagina 16

ARCHIEVEN VAN HET ZUID-AFRIKAHUIS

Pagina 22

EVENEMENTEN IN HET ZUID-AFRIKAHUIS

Pagina 24

CONSOLIDATIE EN HERPOSITIONERING

Tot 2016 bestonden de Stichting ZASM en de Nederlands Zuid-Afrikaanse Vereniging meer dan een eeuw naast elkaar. Vanaf 2016 is nog slechts sprake van één organisatie en rechtspersoon: de statuten van de Stichting ZASM zijn aangepast en vormen onder de nieuwe naam Stichting Zuid-Afrikahuis Nederland (SZAHN) het juridische thuisfront van de organisatie. In de loop van 2016 werd het nieuwe bestuur van aanvankelijk elf leden afgeslankt naar negen leden, maar veel actief betrokkenen vonden een goede plek in één van de vele organen en commissies van SZAHN.

SZAHN biedt een breed scala van activiteiten en diensten om de doelstellingen van de stichting te verwezenlijken. We houden een bijzondere leerstoel in stand aan de Universiteit van Amsterdam. Na het emeritaat van mw. prof. Dr. Ena Jansen werd mw. Dr. Margriet van der Waal benoemd. Haar leeropdracht is breder dan die van haar voorgangster ('Zuid-Afrikaanse literatuur, cultuur en geschiedenis'). We houden de grootste Afrikaanse bibliotheek buiten Zuid-Afrika aan de Keizersgracht in Amsterdam in stand. We hebben de zorg voor een archief, dat meer toegankelijk is dan in het verleden en ook toenemende wetenschappelijke belangstelling verwerft. We steunen financieel en anderszins activiteiten in Zuid-Afrika en Nederland: projecten van het Suid-Afrikaanse Sentrum vir Nederland en Vlaandere (SASNEV); de jaarlijkse uitwisseling van studenten op bezoek in Zuid-Afrika (2016) of in Nederland (2017); culturele evenementen in het Zuid-Afrikahuis; kortlopende projecten in Zuid-Afrika en Nederland en het Maandblad Zuid-Afrika. Het is maar een greep.

De samenwerking tussen Zuid-Afrika en Nederland kent vele 'stakeholders'. Leden heeft de SZAHN niet meer. SZAHN beheert sedert de onteigening van de Nederlands-Zuid-Afrikaanse Spoorweg Maatschappij in 1909 een substantieel vermogen, dat steeds wordt ingezet om de samenwerking tussen Nederland, Vlaanderen en Zuid-Afrika op velerlei terrein te bevorderen. Een vermogen kan niet beheerd worden door een ledenorganisatie. Echter, vroeger de leden, nu de 'stakeholders': zij worden van harte aangemoedigd bij te dragen aan ons werk.

Het jaarverslag 2016 geeft een beeld van wat SZAHN heeft gedaan vanuit het gerenoveerde Zuid-Afrikahuis aan de Keizersgracht. In 2017 willen we daaraan een vervolg geven in bijeenkomsten met de stakeholders, door een herstructurering van de communicatie tussen SZAHN en alle geïnteresseerden in ons werk in Zuid-Afrika, Nederland en Vlaanderen. Daarnaast zullen we ook meer gestructureerde aandacht moeten besteden aan fondsenwerving.

Dit jaarverslag beoogt de lezer ook aan het denken te zetten: hoe kunnen we elkaar helpen?

Dr. Jan Donner voorzitter

ALGEMENE GANG VAN ZAKEN

Het jaar 2016 begon met de feestelijke heropening op 11, 12 en 13 februari van het geheel gerenoveerde en gerestaureerde Zuid-Afrikahuis. Hoogtepunt van de bijeenkomsten was vertoning van een film met als titel 'De Navelstreng'. De film doet verslag van alle bouwactiviteiten en geeft ook een duidelijk beeld van de oorsprong van de stichting met filmfragmenten uit Zuid-Afrika en interviews met counterparts aldaar. Het pand bestaat nu uit het Zuid-Afrikahuis, met bibliotheek, archief en ontmoetingsruimte, en twee wooneenheden. Eigendom van het pand is Zuid-Afrika-huis v.o.f., waarin participeren Stichting Zuid-Afrikahuis Nederland (SZAHN, zie hieronder) en Die Burger Zuid-Afrikahuis BV (DBZA, onderdeel van de Naspers-groep), beiden voor 50 procent. De exploitatie van archief, bibliotheek en het organiseren van evenementen is geheel in handen van SZAHN.

Na de opening werd al gauw duidelijk dat studenten en andere geïnteresseerden hun weg naar het Zuid-Afrikahuis weer wisten te vinden. Het aantal bezoeken steeg naar het niveau van vóór de verbouwing. Ook de organisatie van evenementen draagt bij aan naamsbekendheid en bezoekersaantallen.

Met een notariële akte op 13 mei werd vastgelegd dat de Stichting ZASM voortaan Stichting Zuid-Afrikahuis Nederland (SZAHN) zou gaan heten. De Nederlands Zuid-Afrikaanse Vereniging was daarvoor overgegaan in een Stichting Vrienden van het Zuid-Afrikahuis en deze stichting fuseerde met de Stichting ZASM. Alle rechten van de Stichting ZASM gingen over naar SZAHN. Vier voormalige bestuursleden van de Stichting Vrienden van het Zuid-Afrikahuis (Storm van 's Gravesande, Waaijer, Buyse, Hoppérus Buma) traden toe tot SZAHN, drie bestuursleden van SZAHN traden af (Praamstra, Pos, Wels), één nieuw bestuurslid (Calmeijer Meijburg – van Reekum) trad toe, en met de oud-bestuursleden Donner, Burgers, van Strien en Harinck was het bestuur weer volledig op sterkte, conform het volgens de statuten benodigde aantal van maximaal negen. In de loop van 2016 werd ook discussie gevoerd over de instelling van een Raad van Advies. Deze Raad van Advies is inmiddels in 2017 gerealiseerd.

FINANCIËLE GANG VAN ZAKEN EN ANBI-STATUS

Zoals uit de staat van baten en lasten blijkt behaalde de stichting in 2016 een resultaat van € 210.637. In 2015 was dit € 94.165 positief. Het positieve resultaat is in beide jaren geheel te danken aan de ontwikkeling op de effectenbeurzen. Door aan- en verkopen van effecten werd in 2016 een resultaat behaald van € 48.930 positief (2015: € 6.247 negatief). Het ongerealiseerde koersresultaat bedroeg in 2016 € 514.857 (2015: € 316.304). De laatstgenoemde resultaten hebben mede geleid tot een stijging van het eigen vermogen van de stichting. Het was de bedoeling om een structurering van het beleid - waarbij nader wordt ingegaan op de aan beide adviseurs gegeven mandaten - in 2016 af te ronden door de vaststelling van een beleggingsstatuut. Dit statuut zal in 2017 worden gerealiseerd. Voorop blijft staan dat de doelstellingen van de stichting, als verwoord in de statuten en zoals uiteengezet in de jaarrekening, het beste worden gediend met een “matig defensief” ingerichte portefeuille.

De uitgaven van de stichting beliepen in 2016 € 507.365 (2015 € 354.387). Een belangrijk deel daarvan heeft betrekking op personele lasten (€ 216.741 resp. € 188.236). Procentueel is dat 43% in 2016 en 53% in 2015. In procenten is sprake van een daling. Dat komt vooral door de algehele stijging van de lasten, onder meer door de samensmelting van de activiteiten die voorheen door de NZAV werden verricht (€ 50.000 lasten). Ook de aanstelling van een medewerker voor de ontwikkeling van de evenementen vergt extra kosten (circa € 50.000). Daarnaast is een fors bedrag besteed aan vooralsnog éénmalige zaken (statuten en samensmelting, afscheid bijzonder hoogleraar, kleinere aanschaffingen ter “vervolmaking” van de renovatie en afschrijvingen. Verstrekte subsidies zijn gedaald, ondermeer doordat de subsidies aan NZAV nu elders zijn verwerkt en doordat de leerstoel niet het gehele jaar was bezet.

De ANBI-status van de stichting vereist dat de stichting 90 % van haar baten besteedt aan haar doelstellingen. Feitelijk houdt dat in dat het vermogen van de stichting, afgezien van incidentele mutaties door erfstellingen en dergelijke, mag groeien met het

inflatiepercentage. De nu in gang gezette processen van heroriëntatie vormen een wezenlijke basis voor de jaarlijkse toets op onze ANBI-status.

BESTUUR

Het bestuur kwam in 2017 zeven keer in vergadering bijeen. Een belangrijk onderwerp was de vervulling van de vacature van de bijzonder hoogleraar Zuid-Afrikaanse letterkunde, geschiedenis en cultuur aan de Universiteit van Amsterdam, welke was ontstaan na het emeritaat van mw. prof.dr. Ena Jansen. Na een zorgvuldige academische procedure kon het bestuur van harte instemmen met de voordracht door het Curatorium van de leerstoel tot benoeming van mw. dr. M.C. van der Waal uit Groningen.

De samenstelling van het bestuur van SZAHN per 31 december 2016 was als volgt:

Mr. J. Donner, voorzitter
 Jhr. Mr. M.L.E. Storm van 's Gravesande, vice - voorzitter
 Drs. G. van den Berg, ambtelijk secretaris en directeur Zuid-Afrikahuis
 H.V. van Strien, penningmeester
 Drs. F. Burgers, lid
 Lic. A. Buyse, lid
 Mr. J. Calmeijer Meijburg- van Reekum, lid
 Prof. Dr. G. Harinck, lid
 Mr. W. Hoppérus Buma, lid
 Mr. A. Waaijer, lid

ONDERSTEUNINGEN

Ook in 2016 subsidieerde SZAHN weer een aantal vaste onderdelen, zoals het Suid-Afrikaanse Sentrum vir Nederland en Vlaandere in Pinelands (Kaapstad, Zuid-Afrika) en het Studiefonds voor Zuid-Afrikaanse Studenten. Kleinere subsidies werden verstrekt aan het Museum Beelden aan Zee en aan een project met betrekking tot de mogelijkheid van een boekuitgave over (anti-) Apartheid en protestantisme. In samenwerking met

het NIOD (Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie) organiseerde en financierde het Zuid-Afrikahuis op 2 juni een symposium met als titel 'Perpetrating Apartheid', waarbij internationale historici van naam met elkaar discussieerden over oorsprong, karakter en eigenschappen van het begrip 'Apartheid'. Ook verstrekte SZAHN een subsidie aan de Week van de Afrikaanse Roman, een literaire gebeurtenis die steeds meer een begrip wordt in Nederland en Vlaanderen.

JAARVERGADERING

Het gebruik van de NZAV om ieder jaar voor leden een jaarvergadering te organiseren, met aansluitend een openbare lezing, werd gecontinueerd. Het karakter van de bijeenkomst was iets anders omdat SZAHN als stichting formeel geen leden kent. Op 29 oktober kwamen 's ochtends bestuursleden van SZAHN en Studiefonds SSF, personeelsleden, commissie-leden, leden van de redactie van het Maandblad Zuid-Afrika, docenten en organisatoren van het jongerenproject bijeen om elkaar bij te praten. Na de lunch vond onder leiding van de journalist Jan Kuitenbrouwer in 'Arti et Amicitiae' een levendige discussie plaats onder de titel 'Uitdagingen and challenges', over de vermeende verengelsing in het hoger onderwijs in Nederland, Vlaanderen, Duitsland en natuurlijk Zuid-Afrika.

JONGERENPROJECT

De Commissie Studiereizen van de Stichting Zuid-Afrikahuis Nederland kijkt met veel genoegen terug op het jaar 2016. De oprichting van een onafhankelijke organisatie als het Jongere Projek Netwerk in Zuid-Afrika is een buitengewoon positieve ontwikkeling omdat hiermee de neutraliteit en het a-politieke karakter van het project beter gewaarborgd kan blijven. Ook biedt het meer mogelijkheden om alle (cultuur)organisaties en instanties over het gehele Afrikaanstalige spectrum betrokken te houden bij het project. Gezien de premature fase van de organisatie is met het jongerenproject 2016 een bewonderenswaardige prestatie neergezet die veel belooft voor volgende projecten.

In 2016 vond – dat zouden we bijna vergeten – een succesvolle uitgaande reis plaats naar Zuid-Afrika, waarbij ongeveer vijftien Nederlandse en Vlaamse jongeren kennismaakten met de veelkleurigheid – en de weerbarstigheid – van Zuid-Afrika.

MAANDBLAD ZUID-AFRIKA

Maandblad Zuid-Afrika verscheen in 2016 tien maal. Uitgever is de Stichting Zuid-Afrikahuis Nederland. De redactie bestond in 2016 uit Ingrid Glorie (hoofdredactie), Corine de Maijer (redactiesecretariaat), Hans Ester, Vincent Kuitenbrouwer, Titia Palthe en Annelies Verdoolaege. De redactie werd ondersteund door Guus Tentij (boekhouding en correctie). Vormgeving en druk werden verzorgd door Drukkerij De Swart. De abonnementen-administratie was in handen van SP Abonnementenservice. In Zuid-Afrika werd het maandblad digitaal verspreid via MySubs. Op 1 januari 2016 waren er in totaal 633 abonnees; op 31 december 628. Het aantal betalende abonnees is gestegen van 504 naar 509. De gratis abonnementen voor relaties en instanties zijn teruggebracht van 129 naar 119. De terugloop in het totale aantal zit dus in de reducering van het aantal gratis abonnementen. De Facebook-pagina van het Maandblad telde in december 2016 ca. 700 volgers; het bereik van een bericht kan oplopen tot ca. 2500.

Naast de financiële bijdrage van de Stichting ZAHN had het Maandblad in 2016 nog twee andere sponsors: de Van Ewijk Stigting doneerde € 660,- en de Vlaams Zuid-Afrikaanse Cultuurstichting (VZACS) € 1000,-; daarnaast heeft de VZACS zijn leden collectief op het Maandblad geabonneerd. De inkomsten uit advertenties bedroegen in 2016 € 902,50.

Bij de heropening van het Zuid-Afrikahuis in februari presenteerde het Maandblad een speciale editie, waarin de verschillende afdelingen binnen het Huis zich voorstelden. Dit boekje werd gedrukt in een oplage van 3000 exemplaren. Het werd niet alleen naar de abonnees verstuurd, maar ook uitgedeeld tijdens de feestelijke opening, en het dient nog steeds als visitekaartje voor nieuwe geïnteresseerden.

Om de zichtbaarheid te vergroten participeert het Maandblad ook in culturele evenementen. Op zondag 10 april 2016 organiseerde

het Maandblad in samenwerking met ZAM Magazine en het DRONGO talenfestival een gesprek over het Afrikaans in een meertalige context tijdens het Afrikaanse Kulturfestes Amsterdam. Hieraan werd meegewerkt door prof. dr. Anne-Marie Beukes (voorzitter Afrikaanse Taalraad), prof. dr. Pieter Muysken, de Zuid-Afrikaanse artiesten Hemelbesem en Jack Parow en deskundigen op het gebied van meertaligheid in België en het Marokkaans-Nederlands. De bijeenkomst werd druk bezocht en hoog gewaardeerd.

PERSONEEL

In 2016 had SZAHN vijf werknemers in dienst:

Mw. C. De Maijer, bibliothecaris

Mw. T. B. Tilkema - Fokke, assistent-bibliothecaris

Drs. G. van den Berg, secretaris SZAHN en directeur Zuid-Afrikahuis

Mw. I.M. Vermeij, coördinator evenementen

Mw. drs. J.A. Stobbe, archivaris

Mw. Dorr heeft ook in 2016 een aantal uren per week werkzaamheden verricht ten behoeve van het Studiefonds. Vanaf augustus 2016 is zij werkzaam als vrijwilliger. In 2016 kon het Zuid-Afrikahuis ook rekenen op de vrijwillige inzet van mevrouw J. Schinkel, mevrouw A. van Strien en prof. Dr. G.J. Schutte. Het bestuur is hen erkentelijk voor hun inzet in 2016.

VOORUITZICHTEN VOOR 2017

Op bestuurlijk niveau zal aandacht gegeven moeten worden aan de opvolging van de voorzitter. Hij heeft aangegeven eind 2017 te willen terugtreden. Daarnaast blijft aandacht nodig voor de 'bemensing' van de diverse commissies. Niet in de laatste plaats moet aandacht worden besteed aan de vernieuwing van de eigen website. Plannen voor een website – of liever webwerf – waarbij het Nederlands en Afrikaans naast elkaar als 'lingua franca' fungeren, met als doel de vanzelfsprekendheid van beide talen in het economisch en culturele verkeer tussen Nederland, Vlaanderen en Zuid-Afrika, zijn in een vergevorderd stadium.

Het jaar 2016 mag met recht een bijzonder jaar heten voor het bestuur van de Stichting Studiefonds voor Zuid-Afrikaanse Studenten (SSF). Na meer dan 25 jaar voorzitterschap (!) nam Heleen Gall afscheid als voorzitter. Heleen heeft al die jaren – direct of indirect – veel betekend voor de studentenuitwisselingen tussen Nederland en Zuid-Afrika en zij was een uitstekend voorzitter. Het bestuur van het SSF is haar zeer erkentelijk voor haar inzet al die jaren en heeft op passende wijze afscheid van haar genomen. Frans Kamsteeg, die reeds bestuurslid was, heeft de voorzittershamer van Heleen overgenomen. Ook nam het bestuur afscheid van Tineke Dorr als secretaris. Haar taken zijn overgenomen door Guido van den Berg, directeur van het Zuid-Afrikahuis. Een ander belangrijk onderwerp dat werd besproken waren de statuten. Deze waren verouderd en moesten worden aangepast. Deze discussie zal in 2017 worden afgerond. Het SSF zal als aparte stichting blijven voortbestaan, zij het dat er een verbinding blijft bestaan met de Stichting Zuid-Afrikahuis Nederland (SZAHN), vanwege het feit dat de voorloper van het SSF werd opgericht door de Nederlands Zuid-Afrikaanse Vereniging (die in 2016 is opgegaan in SZAHN).

TOEKENNING BEURZEN

Het bestuur is verheugd te kunnen vaststellen dat het aantal aanvragen groeiende is en over het algemeen van hoge kwaliteit. Bovendien is zichtbaar dat studenten van steeds meer Zuid-Afrikaanse universiteiten de weg naar het SSF weten te vinden. In 2016 werden in totaal veertien beurzen toegekend. Van één toegekende beurs werd geen gebruik gemaakt. Het totaalbedrag van de toegekende beurzen waarvan gebruik werd gemaakt bedroeg € 75.420,-

Annie Burger werd een beurs van zes maanden toegekend voor haar studie Document Analysis and Design in het kader van haar studie Communicatie- en informatiewetenschappen. Tevens kreeg ze een reisbeurs om deze studie in Groningen te volgen.

Melanie Murcott kreeg een beurs van vier maanden en een reisbeurs om haar PhD aan de Universiteit van Tilburg af te ronden.

Erin Pretorius kreeg een beurs met reistoelage voor zes maanden om haar PhD Linguïstiek af te ronden aan de Universiteit Utrecht.

Kurhula Shilubane kreeg een reisbeurs om bij het IHS te Rotterdam de korte cursus Green Cities (april 2016) te volgen.

Nadine Botha werd een beurs van zes maanden toegekend om haar studie aan de Design Academy te Eindhoven af te ronden.

Carli Bunding-Venter kreeg een reisbeurs om deel te nemen aan de conferentie van de EGPA (European Group for Public Administration) te Utrecht in augustus 2016.

Brenden Fourie werd een beurs van zes maanden toegekend om het tweede deel af te ronden van zijn MA European Business aan de Universiteit van Leiden.

Zelda Truter ontving een beurs voor vijf maanden om haar Master Psychologie af te ronden aan de Universiteit van Maastricht.

Xincheng Alicia Sui kreeg een beurs van twee keer drie maanden en een reistoelage om haar proefschrift over Public Health aan de Universiteit van Maastricht af te ronden.

Rachana Desai ontving een beurs voor zes maanden en een reistoelage. Ook zij studeerde aan de Universiteit van Maastricht (PhD Public Health).

Angela van der Berg werd een beurs van drie maanden en een reistoelage toegekend om studie te doen in het kader van haar PhD Law (Universiteit van Tilburg).

Khulisumuzi K. Sithebe kreeg een beurs van zes maanden, plus reisbeurs, om studie te doen voor zijn PhD Law aan de Universiteit van Amsterdam.

Claudi van Niekerk ontving een beurs van zes maanden om te werken aan haar Master ontwikkelingseconomie aan de Universiteit van Amsterdam.

Claudi van Niekerk, Janet Vermaak (beurstoekenning 2015) en Annie Burger.

TOT SLOT

Het bestuur verwacht dat het aantal verzoeken om een beurs bij het SSF nog verder zal toenemen. Dat is op zich verheugend, maar een probleem is dat steeds vaker ook een beroep op het SSF wordt gedaan door studenten die niet aan de voorwaarden (Master of PhD) voldoen. De toenemende financiële nood onder Zuid-Afrikaanse studenten is daar ongetwijfeld debet aan. Het bestuur zal in dat licht nagaan op welke wijze zij op deze ontwikkeling kan inspelen.

BESTUUR STICHTING STUDIEFONDS VOOR ZUID-AFRIKAANSE STUDENTEN (per 31 december 2016)

Dr. F.H. Kamsteeg, voorzitter
Mw. drs. G.M. Kragtwijk, vice-voorzitter
P. Zweers, penningmeester
Mw.drs. C.C.J. Gerards
Dr. G. van der Schyff
Drs. G. van den Berg, ambtelijk secretaris

INLEIDING

Na een verblijf van ongeveer twee jaar in Alkmaar stonden de verhuismagazijnen op 4 januari 2016 weer voor het Zuid-Afrikahuis in Amsterdam. Het (her-)inrichten van bibliotheek en archief kon beginnen. Op 16 februari ging de leeszaal officieel open voor publiek. Eind december 2016 constateerden we met genoegen dat we qua aantallen bezoekers weer vrijwel op het oude niveau terug waren.

BEZOEKERS

De bibliotheek werd in het verslagjaar 408 maal bezocht door 186 verschillende bezoekers. Hierdoor werd het oude niveau van vóór de verhuizing naar Alkmaar weer bereikt. Naast de dienstverlening aan de fysieke bezoekers werd de bibliotheek ook per telefoon en e-mail met verzoeken om informatie benaderd. De vragen varieerden van zogenaamde quick-references (adres- of bibliografische informatie) tot gespecialiseerde verzoeken. Het aantal telefonische vragen aan de bibliotheek bedroeg in het verslagjaar 165, per e-mail steeg het aantal verzoeken om informatie licht naar 1295. Het totaal aantal bezoeken en verzoeken om informatie in 2016 bedroeg daarmee 1868 en resulteerde in 467 uitleningen. Het totaal steeg daarmee in verhouding met 2013 (laatste 'normale' jaar vóór verhuizing naar Alkmaar) met ruim 200.

In 2016 had de website 26.364 (2015: 18.856) unieke bezoekers die in totaal 200.536 (2015: 143.830) pagina's hebben bekeken. Daarmee is de daling van de afgelopen twee jaar gestopt en zijn we terug op het niveau van vóór 2014.

De meest gebruikte termen waarmee onze website wordt gevonden blijft Zuid-Afrikahuis (in allerlei spelvarianten), ca. 15%. Opvallend is dat er ook ruim 4% binnenkomt met als zoekterm 'spoorwegarchief'. Op een derde plaats staat als zoekterm 'geweld' met ook 4%.

Ondanks dat de catalogus van Eybers in 2016 meer gedownload werd (954) dan in 2015 (868), is deze in 2016 ingehaald door de

8e druk van Afrikaans op Reis (1.021 maal gedownload) en de Anti-Apartheidsanthologie van Tiny Kraan (1.114 keer gedownload.)

AANWINSTEN

De collectie groeide in 2016 met 613 titels. Hiervan ontving de bibliotheek 448 nieuwe titels gratis en werden 165 titels aangeschaft. Daarnaast werden 87 oude titels ingevoerd, oud eigen materiaal, dus retro-invoer. Het aantal nieuwe gratis titels is bijzonder hoog vanwege meerdere schenkingen.

Het bestuur is voor de gratis boeken een aantal instanties in Zuid-Afrika veel dank verschuldigd:

voor het schenken van boeken:

- NB Uitgewers te Kaapstad
- Protea Boekhuis te Pretoria
- Umuzi te Kaapstad

voor het subsidiëren van onkosten:

- de Van Ewijck-Stigting te Kaapstad

Daarnaast gaven een aantal Nederlandse en Vlaamse uitgeverijen bij verschijning van een vertaalde Zuid-Afrikaanse titel of een aan Zuid-Afrika gerelateerde titel op verzoek vaak een geschenkexemplaar aan de bibliotheek, hier noemen we graag onder grote dank: Uitgeverij Atlas Contact, uitgeverij Damon, Stichting Ons Erfdeel, Africana Uitgewers, Uitgeverij De Geus, Uitgeverij Mozaïek, ZAM, uitgeverij KNNV, Uitgeverij Cossee, Uitgeverij Lannoo, Cargo, Kraal Uitgewers en Uitgeverij Scriptum.

Van particuliere zijde mochten we incidentele schenkingen ontvangen. We noemen hier:

Phillip van der Walt, Nicholas Clarke, Eep Francken, Ingrid Glorie, Tessa de Keijser, Rob van der Veer, Tineke Dorr, Ena Jansen, Hans Ester, Guido van den Berg, Saskia Stehouwer, Hanneke Stuit, A. van Rhijn, Cecilia Kruger, Tiny Kraan, en Dorien de Vries

Daarnaast ontvingen we van de nabestaanden van H.J. Brinkman een collectie boeken voor de bibliotheek. Van de zoon van dominee

Ter Haar Romeny ontvingen we ook eveneens een nalatenschap, gedeeltelijk voor de bibliotheek en gedeeltelijk voor het archief. De invoer van het bibliotheekgedeelte van de Romeny-schenking vond in 2017 plaats.

Wij willen allen op deze plaats hartelijk bedanken voor hun schenkingen.

BIJEENKOMSTEN VANUIT DE BIBLIOTHEEK

Vanaf 2016 werden er weer cursussen Afrikaans en Nederlands verzorgd. In het voorjaar en het najaar werd er een cursus Nederlands voor Afrikaanssprekenden gegeven, in totaal namen daar 22 mensen aan deel.

In het voorjaar werden er twee cursussen Afrikaans gegeven, te weten 'Beginners' en 'Conversatie'. In het najaar werden er drie cursussen Afrikaans gegeven, 'Beginners,' 'Gevorderden' en 'Conversatie.' In totaal namen 48 mensen aan deze cursussen deel. Wij zijn de docenten, Sophie Velthuis en Elize Zorgman, erkentelijk voor hun inzet.

Ontvangsten waren er voor studenten van de Reinwardt-academie (17 mei), voor bibliotheek- en archiefcollega's (26 mei), en voor de medewerkers van het Regionaal Archief Alkmaar (RAA, 7 november). Het RAA was onze gastheer tijdens de periode dat het Zuid-Afrikaanshuis werd verbouwd en daarom was het een eer hen te mogen ontvangen.

BRUIKLENEN AAN TENTOONSTELLINGEN

In 2016 vond een aantal bruiklenen plaats.

In het Literair Museum te Den Haag, vond tijdens de Week van de Afrikaanse Roman (september) een tentoonstelling plaats van het werk van de dichteres Elisabeth Eybers.

In Mémorial de la Shoah in Parijs vond een tentoonstelling plaats met als titel: *Le premier génocide du XXe siècle. Herero et Nama dans le Sud-Ouest africain allemand, 1904-1908* (november 2016 - maart 2017). De bibliotheek leverde een boek en het archief twee brieven voor deze expositie.

LEESKRING

In 2016 werden acht Leeskring-avonden gehouden.

Behandeld werden:

Buys van Willem Anker (26 januari)

Kamphoer van Francois Smith (23 februari)

Soos familie van Ena Jansen (29 maart)

'n Ander mens van Zirk van den Berg (19 april)

Die sideboard van Simon Bruinders (31 mei)

Kleur. My lewe, my lied van Randall Wicomb (25 oktober)

Vlam in die sneeu, de briefwisseling tussen André Brink en Ingrid

Jonker (29 november)

METAMORFOZE

In Nederland bestaat het project 'Metamorfoze', een overheidsproject om Nederlandstalig erfgoed te digitaliseren. Dit project wordt georganiseerd en uitgevoerd door de Koninklijke Bibliotheek. In het kader van 'Metamorfoze' diende de bibliotheek twee aanvragen in. Beide zijn gehonoreerd. Het betreft de tijdschriften *Hollandsch Zuid-Afrika* en het *Maandblad Zuid-Afrika*. Uitvoering hiervan vindt in 2017 plaats. De gedigitaliseerde bestanden zijn na uitvoering via Delpher en de eigen website beschikbaar.

In 2016 werden weer twee aanvragen ingediend en gehonoreerd. Ons tijdschrift: *Afrikaansche familieblad* en Ons tijdschrift: *geïllustreerd familieblad voor ZA*.

Aanvragen voor het *Nederduitsch Zuid-Afrikaansche Tydschrift* en *Zuid-Afrikaansche Tydschrift* zijn ook goedgekeurd, uitvoering daarvan is nog niet gepland.

BIJZONDERE LEERSTOEL ZUID-AFRIKAANSE LETTERKUNDE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Het laatste jaar van Ena Jansen als bijzonder hoogleraar bestond in de eerste plaats uit de collegereeks voor studenten van de UvA en de VU. Ongeveer 25 studenten woonden de colleges bij. Ook nu weer stond de verhouding tussen letterkunde en geschiedenis centraal. In het eerste kwartaal van 2016 werden een MA en een MA-onderzoekscursus aan VU-studenten aangeboden waarin de

Zuid-Afrikaanse literatuur centraal staat. De cursussen werden in de ZASM-kamer van het Zuid-Afrikahuis aangeboden.

Vanwege haar functie als hoogleraar was Ena Jansen ook lid van de bibliotheekcommissie van het Zuid-Afrikahuis en nam zij deel aan de twee vergaderingen van deze commissie. Deze positie is nu overgenomen door Margriet van der Waal.

Ook in 2016 kreeg het veelgeprezen boek *Soos familie* veel aandacht en werd er gewerkt aan een herdruk. In overleg met Riet de Jong-Goossens (vertaling) en Pamela Pattynama (redactie) vond de vertaling in het Nederlands plaats (Bijna familie, uitgeverij Cossee). Ook werkte Ena aan de voltooiing van een heruitgave van *Ons Japie*, het Boeren-oorlogdagboek van Anna Barry. In het boek *Goede Hoop. Zuid-Afrika & Nederland 1600-1990* dat ter gelegenheid van de tentoonstelling in het Rijksmuseum (in 2017) werd uitgegeven schreef Ena het hoofdstuk: 'Afrikaans. A language on the move'. Optredens vonden plaats op het Woordfees in Stellenbosch (10 maart) en het Afrikaanse Kultuurfees Amsterdam. Op 14 mei ontving Ena de prestigieuze prijs voor creatief schrijfwerk van de Universiteit van Johannesburg. Op het symposium 'Perpetrating Apartheid' (2 juni) gaf Ena een lezing met als titel 'The backyard as border zone in post-apartheid South Africa. Negotiations between domestic workers and their employers'. In augustus was Ena als extern examiner betrokken bij het proefschrift van J. Erasmus-Alt (Universiteit van de Vrijstaat). Zeer veel optredens vonden plaats tijdens de Week van de Afrikaanse Roman naar aanleiding van *Bijna familie*. *Soos familie* werd genomineerd als een van de drie boeken op de shortlist voor non-fictie (KykNET/Rapport-prijs).

Afscheid

Op 17 juni vond op gepaste wijze het afscheid plaats van prof. Jansen. 's Ochtends was er een symposium over huiswerkers in Spui 25. Een exemplaar van *Bijna familie* werd overhandigd aan Myrtle Witbooi, secretaris van de Zuid-Afrikaanse vakbond voor huiswerkers, SADSAWU.

Het afscheidscollege vond plaats in de aula van de Universiteit van Amsterdam. Titel: 'Van Thandi de nanny tot Thandi de madam'. Na afloop was er een zeer druk bezochte receptie. Per 18 September ging het emeritaat officieel in. Het promotierecht zal nog vijf jaar van kracht blijven. Promovendi die 'op de rol' staan: Annemiek Recourt (mede-promotor Lisa Kuitert); Anthony Resnik (met Carrol Clarkson), Tertius Kapp en Tycho Maas.

Ena Jansen

Het werk dat Ena Jansen de afgelopen vijftien jaar in Amsterdam heeft gedaan, wordt zeer gewaardeerd. Dit komt ondermeer tot uiting in de toekenning van de Prestatieprijs 2016 van de Van Ewijck Stigting en een eredoctoraat van de Noordwes Universiteit (2017; Potchefstroom).

Publikaties

Soos familie. Stedelijke huiswerkers in Suid-Afrikaanse tekste. Pretoria: Protea Boekhuis. Bijgewerkte herdruk. 574 pp.
Bijna familie. De huishoudster in het Zuid-Afrikaanse gezin. Amsterdam: Cossee. Vertaald door Riet de Jong-Goossens. 410 pp.
Ons Japie. Die Boereoorlogdagboek van Anna Barry. Voor-en nawoord door Ena Jansen. Pp. 7-32 en 176-200.

Peer-reviewed hoofdstuk

Bijgewerkt hoofdstuk over Ingrid Winterbach in: Van Coller, H.P.: *Perspektief en Profiel* deel 3.

Peer-reviewed artikel

'The South African Backyard as a Very Local Peripheral Space.' In: Peeren, Esther, Stuit, Hanneke en Astrid van Weyenberg: *Peripheral Visions in the Globalizing Present. Space Mobility, Aesthetics. Volume 31*. (Thamyris/ Intersecting: Place, Sex and Race (redacteur Ernst van Alphen). Leiden & Boston: Brill Rodopi. Pp 126-138.

De collectie Archieven van het Zuid-Afrikahuis is in 2014 en 2015 intensief onder handen genomen met het oog op duurzaam behoud en digitale beschikbaarstelling. In januari 2016 is de collectie overgebracht naar het nieuwe, geklimatiseerde depot van het Zuid-Afrikahuis aan de Keizersgracht. In de periode februari-april 2016 is de collectie online ontsloten via de website van het Zuid-Afrikahuis. Per 1 augustus 2016 is een archivaris aangesteld voor één dag per week (mw. drs. J.Stobbe). Dit vanwege de noodzaak voor doorlopend systeembeheer en archiefbeheer, en vanwege de wens van het bestuur van het Zuid-Afrikahuis om de digitale dienstverlening te verbeteren en uit te breiden. Naast de collectie archieven beheert de archivaris ook de kaartencollectie van het Zuid-Afrikahuis.

PUBLIEKSVRIENDELIJKHEID

- De indexen van de archieven zijn online beschikbaar en doorzoekbaar gemaakt. Ook kan de digitale bezoeker archiefstukken online reserveren voor verder onderzoek in de studiezaal van het Zuid-Afrikahuis. Hiervoor is registratie noodzakelijk waarmee een beeld verkregen kan worden van de gebruikers van de archieven.
- Twaalf archieven zijn geselecteerd voor digitalisering (Metamorfoze). Het gedeelde thema van deze archieven is 'Nederlandse Arbeidsmigratie naar Zuid-Afrika 1880-1940'.
- In samenwerking met de bibliothecaris zijn colleges en practica verzorgd voor diverse hogeronderwijsinstellingen in Amsterdam, met als doel het vergroten van de bekendheid van de collecties.

COLLECTIE

- De collectie archieven is ondergebracht in een nieuw, geklimatiseerd depot en omvat momenteel 140 m². De standplaatsen worden digitaal beheerd in hetzelfde systeem waarmee de indexen van de archieven online worden aangeboden.
- De kaartencollectie van het Zuid-Afrikahuis is in oktober 2016 online beschikbaar en doorzoekbaar gemaakt via de website.

- Aanwinsten 2016:
 - Een set topografische kaarten van Zuid-Afrika van civiel ingenieur R. Droogleever Fortuyn, werkzaam in 1946-1953 in Zuid-Afrika; schenking T. Droogleever Fortuyn.
 - Een verzameling brieven van prof. G.G. Kloeke aan zijn echtgenote uit 1939; schenking em.prof.dr. G. Schutte.
 - Het archief van de Stichting Werkgroep Zuid-Afrika, 1990-1999; schenking E. Ter Haar Romeny.
 - Enkele losse archiefbescheiden met historische waarde; schenking em.prof.dr. G. Schutte.

OVERIG

- In de periode januari-juni 2016 heeft een student Archivistiek aan de Universiteit van Amsterdam een stage-opdracht bij het Zuid-Afrikahuis uitgevoerd. De opdracht betrof het maken van een overzicht van de archieven van de Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Spoorwegmaatschappij wereldwijd. Dit vanwege de wens om in de toekomst de fysiek gescheiden archieven digitaal bijeen te brengen. Het resultaat van de stage-opdracht is inmiddels beschikbaar via de website van het Zuid-Afrikahuis: F. Janse van Rensburg, 'The Archives and Collections of the NZASM: a guide for researchers'.

PUBLICATIES

- Stobbe, J., & Caverio Cuenca, L. (2016). De Collectie Archieven van het Zuid-Afrikahuis. Archievenblad, 120(1), 17-21. Permalink: <http://hdl.handle.net/11245/1.492453>
- Stobbe, J., & Caverio Cuenca, L. (2016). Van Boerenoorlogen naar Big Data: de archieven van het Zuid-Afrikahuis. Maandblad Zuid-Afrika, 93(2), 38-39. Permalink: <http://hdl.handle.net/11245/1.505762>

Reeds jarenlang vonden er in het Zuid-Afrikahuis evenementen plaats op onregelmatige basis. Na de verbouwing kregen deze een stevige – en professionele – boost door de aanstelling van Isabelle Vermeij. Vanaf februari 2016 tot eind van het jaar (met uitzondering van de zomerperiode) waren er maar liefst 46 avonden en soms een middag met allerlei programma's. Het aanbod was met opzet divers, mede om te verkennen waar de voorkeuren van het bezoek lagen, met welke partners kon worden samengewerkt en hoe de avonden logistiek en organisatorisch zouden verlopen. Het was per slot van rekening ook nog (deels) een experiment! Er waren boekpresentaties, wijnproeverijen, kook-workshops, een kerstmarkt, kleine concerten, studenten-ontvangsten/rondleidingen, films, debatten, lezingen en een symposium.

Wat het aanbod betreft werd getracht aan te sluiten bij bestaande festivals (Afrikaanse Kulturfestes Amsterdam, Week van de Afrikaanse Roman, Maand van de Geschiedenis) en voortdurend werd via de bekende netwerken gespeurd naar artiesten die reeds in het land waren. Vanzelfsprekend waren er ook veel eigen initiatieven.

EXPLOITATIE

Wat kosten en baten van de evenementen betreft is het nog te voorbarig om een conclusie te trekken. De zaal met maximaal 35 stoelen levert meestal niet erg veel recette op, maar in de samenwerking met derden zijn en waren de kosten relatief laag, omdat het Zuid-Afrikahuis dan vaak maar een bijdrage hoeft te betalen aan kosten die ook door anderen worden gedeeld. Programma's die zelf werden geëntameerd kosten relatief meer geld (reis- en verblijfkosten, filmhuur, honorarium etc.). De exploitatie van alle evenementen tezamen (met uitzondering van de personeelskosten) werd afgesloten met een relatief klein verlies; er is dus geen reden voor ontevredenheid.

Het binnenhalen van publiek blijft een prioriteit, maar is lastig, mede omdat we met één land als aandachtspunt in een relatief kleine vijver vissen. Maar toch begon – zij het aarzelend – ook nieuw publiek zijn weg naar het Zuid-Afrikahuis te vinden:

filmpubliek met name en geïnteresseerden in (moderne) muziek. Inmiddels staan programma's op meerdere fora aangekondigd, zoals de debatagenda, I Amsterdam, Uitkrant, meerdere literaire sites; en de agenda's worden naar alle kranten gestuurd. Naast de algemene mailing van het Zuid-Afrikahuis is er ook een mailinglist aangelegd voor publiek dat in evenementen is geïnteresseerd (300 adressen). Uiteraard wordt alles steeds op de website van het Zuid-Afrikahuis aangekondigd. 'Bekende gezichten uit de achterban' blijken vooral in literatuur geïnteresseerd en deze trouwe Zuid-Afrikahuis-bezoekers kwamen vooral naar boekpresentaties en de Kerstmarkt.

Zaalverhuur moet een nieuwe inkomstenbron worden. Ook hier is op kleine schaal een begin gemaakt. Vrienden van het Zuid-Afrika-huis wordt gevraagd ook eens na te denken over het huren van een ruimte in het Zuid-Afrikahuis, wanneer dat van toepassing zou kunnen zijn. Isabelle Vermeij zal u gaarne van informatie voorzien.

HOOGTEPUNTEN

Na een zeer succesvolle (her-)opening van het huis in februari stond het Zuid-Afrikahuis – in ieder geval voor de achterban – meteen weer op de kaart. De samenwerking met het Afrikaanse Kulturfestes Amsterdam (een workshop met Antjie Krog en een gevarieerd filmprogramma) en de Week van de Afrikaanse Roman waren succesvol. De mogelijkheid om onder het genot van een glas wijn op ongedwongen wijze na te praten met de artiest werd en wordt zeer gewaardeerd.

Speciale gasten als Elleke Beumer en David Attwell, Nicolas Clarke (over NZASM-erfgoed), Marita van de Vyver (filmpremière Dis Koue Kos, Skat), Anne-Marie Beukes (voorzitter Afrikaanse Taalraad, expertmeeting), Marlene le Roux en schrijver Mike Nicol geven een beeld van wat er zoal in huis te beleven viel. Bijzonder was het symposium Perpetrating Apartheid op 2 juni waar internationale historici van naam lezingen gaven over oorsprong en karakter van het begrip Apartheid. Het symposium werd in samenwerking met het NIOD (Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie) georganiseerd.

Dichter en beeldend kunstenaar Breyten Breytenbach was 22 november te gast in het Zuid-Afrikahuis

De presentatie rond het speciale kookboek van Louis Jansen van Vuuren en Hardy Olivier trok ook een geheel eigen publiek (een aantal Zuid-Afrikanen in Nederland, die het huis niet kenden). Meerdere groepen studenten bezochten het huis om kennis te maken met de bibliotheek en het archief. Vaak ging dat vooraf door een introductie en/of onze openingsfilm (VU, UvA). Op 22 november ontving het Zuid-Afrikahuis ongeveer veertig studenten van de Universiteit Gent en hun universitair docenten prof.dr. Yves T'Sjoen en dr. Annelies Verdoolaege. Speciale gast tijdens die gelegenheid was de dichter, schrijver en beeldend kunstenaar Breyten Breytenbach.

Ook is een begin gemaakt met het opzetten van een (twee-) maandelijks serie met muziekfilms. Stan Rijven, publicist, radio-programmamaker en popjournalist, introduceert de films en plaatst ze in een context. Dit trekt een geheel nieuw en eigen publiek en loopt steeds beter (rond de 20 bezoekers).

Als experiment is er een kookworkshop met 'Afrikaanse happies' en een wijnproeverij georganiseerd. De belangstelling hiervoor was groot en zullen op een meer regelmatige basis worden aangeboden. Tot slot mag niet onvermeld blijven dat het Zuid-Afrikahuis ook een platform bood voor discussie en debat, bijvoorbeeld naar aanleiding van het boek 'We moeten gaan' van Marnix de Bruijne (over Nederlandse(ex-)kolonisten in Zimbabwe en een documentaire over 'Koevoet'.

GEGEVENS ZUID-AFRIKAHUIS (per oktober 2017)

Zuid-Afrikahuis

Keizersgracht 141-C
1015 CK Amsterdam
Tel 020-6249318
www.zuidafrikahuis.nl

Bibliotheek

Corine de Maijer en Beatrijs Tilkema
info@zuidafrikahuis.nl

Archief

Drs. Jeltsje Stobbe
archief@zuidafrikahuis.nl

Evenementen en verhuur

Isabelle Vermeij
evenementen@zuidafrikahuis.nl

Directie, Zuid-Afrikahuis V.O.F. en Studiefonds

Drs. Guido van den Berg
vandenberg@zuidafrikahuis.nl

Zuid-Afrikahuis

Keizersgracht 141-C

1015 CK Amsterdam

Tel 020-6249318

Fax 020-6382596

www.zuidafrikahuis.nl

